

NOTITSER

I.

ADOLPH WAGNER.
(1835—1917).

Faa Maaneder efter Gustav von Schmoller er nu ogsaa den anden socialøkonomiske Altmeister ved Berlins Universitet Adolph Wagner gaet bort. Naturligvis findes der dygtige yngre Kræfter paa dette Omraade ved Tysklands Hoveduniversitet. Men de to nylig afdøde nød foruden den Ærefrygt, som deres Alder indgød, ogsaa et særligt Ry, fordi de havde været Hovedmænd for Indvarslingen af en ny Æra, den socialpolitiske Æra, i tysk Socialøkonomi og tysk Politik.

Adolph Wagner hørte som Schmoller til Grundlæggerne af „Verein für Sozialpolitik“. Ogsaa mod ham blev Øgenavnet Kathedersocialist udslynget. Ja, den Mand, som opfandt dette Udtryk, H. B. Oppenheim, drog endog særlig skarpt til Felts mod Wagner, som i et Foredrag om det sociale Spørgsmaal 1871 i det væsentlige havde givet Socialdemokraterne Ret i deres Kritik af Samfundet og fordret en etisk Socialøkonomi. Wagner kom ligesom Schäffle, hvem han var stærkt paavirket af, længere over mod Socialismen end de fleste andre af den socialpolitiske Retning og blev derfor ofte betegnet som Statssocialist eller blot som Socialist. Imidlertid har han ved forskellige Lejligheder stærkt

NOTITSER

I.

ADOLPH WAGNER.
(1835—1917).

Faa Maaneder efter Gustav von Schmoller er nu ogsaa den anden socialøkonomiske Altmeister ved Berlins Universitet Adolph Wagner gaet bort. Naturligvis findes der dygtige yngre Kræfter paa dette Omraade ved Tysklands Hoveduniversitet. Men de to nylig afdøde nød foruden den Ærefrygt, som deres Alder indgød, ogsaa et særligt Ry, fordi de havde været Hovedmænd for Indvarslingen af en ny Æra, den socialpolitiske Æra, i tysk Socialøkonomi og tysk Politik.

Adolph Wagner hørte som Schmoller til Grundlæggerne af „Verein für Sozialpolitik“. Ogsaa mod ham blev Øgenavnet Kathedersocialist udslynget. Ja, den Mand, som opfandt dette Udtryk, H. B. Oppenheim, drog endog særlig skarpt til Felts mod Wagner, som i et Foredrag om det sociale Spørgsmaal 1871 i det væsentlige havde givet Socialdemokraterne Ret i deres Kritik af Samfundet og fordret en etisk Socialøkonomi. Wagner kom ligesom Schäffle, hvem han var stærkt paavirket af, længere over mod Socialismen end de fleste andre af den socialpolitiske Retning og blev derfor ofte betegnet som Statssocialist eller blot som Socialist. Imidlertid har han ved forskellige Lejligheder stærkt

kritiseret Socialdemokratiets positive Maal. Han havde et skarpt Øje for Svaghederne ved en Bog som Bebels: „Die Frau und der Sozialismus“ og andre uvidenskabelige og fantastiske Udtryk for Socialismen, og han bebrejdede navnlig Socialisterne, at de ikke tog tilstrækkeligt Hensyn til Menneskenes sjælelige Forudsætninger. I det preussiske Deputeretkammer, som han tilhørte 1882—85, sluttede han sig til de Konservative. I Tyskland som i England (Disraeli, Lord Shaftesbury) har det sociale for en stor Del været baaret frem af Konservative, mens de politisk Liberale for største Delen ogsaa hyldede den økonomiske Liberalisme. Wagner deltog ogsaa som en af Hovedmændene i den kristelig-socialbe Bevægelse, som blev rejst af Hofpræst Stöcker i 1878.

Naar Wagner kaldes Statssocialist, er det, fordi han vil indrømme Staten et større Omraade end de fleste af hans Kolleger. Man faar bl. a. Indtryk deraf i to Artikler, han har skrevet i Handwörterbuch, dels om Bodenrechtsordnung og dels om Staten i økonomisk Henseende. Allerede fra første Færd var han en ivrig Tilhænger af Statsbanesystemet. Men siden har han ogsaa taget Ordet for Statens Overtagelse af Forsikringsvæsenet, af visse Dele af Bjergværksdriften, særlig Kul- og Saltgruber, og flere andre Virksomheder. I den før nævnte Artikel, Bodenrechtsordnung, viser han ogsaa et meget skarpt Syn for den private Grundejendoms Farer, og særlig for Bygrundes Vedkommende var han tilbøjelig til at forsvare offentlig Ejendomsret. Paa den anden Side søgte han med sin skarpe Tanke at klare sig de mulige Ulæmper ved offentlig Administration paa økonomiske Omraader, og for Handelens, den egentlige Landbrugsvirksomheds og Industriens Vedkommende gav han den private Drift Fortrinnet.

Baade i sin „Finanzwissenschaft“ og andensteds har Wagner vist noget af den samme Sans for det relative og foranderlige i Samfundets Forhold, som ellers særlig udmærker den historiske Skole. Han kan dog ikke regnes

med til denne Skoles egentlige Tilhængere, men han indtog snarere et mæglende Standpunkt mellem denne og den østrigske Skole, ligesom han var paavirket af Mill i dennes Forsvar for den deduktive Metodes Anvendelse i Socialøkonomien.

Wagners egentlige Forskningsomraade var oprindelig Bank- og Pengevæsen. Hans Doktordisputats handlede herom, ligeledes hans første større Værk „Die Geld- und Kredittheorie der Peelschen Bankakte“. Paa dette Omraade bevægede han sig mest, mens han 1858—63 var Professor ved Handelshøjskolen i Wien, og i de følgende Aar. Men efter at han 1870 var kaldet til Professor ved Berlins Universitet, blev det særlig Finansvidenskaben, der optog ham. Først udgav han Raus Lærebog i Finansvidenskab, men frigjorde sig snart og gik sine egne Veje. Som hans Hovedværk maa vel nok betegnes hans „Finanzwissenschaft“ i 4 Dele. Navnlig har han behandlet Skatternes Teori og Historie med tysk Grundighed. Man kan faa det Indtryk ved at læse deri, at der vist ikke er stort mere at sige om den Sag, og at alle Inddelinger er kommet med. Ejenommeligt for ham er hans stærke Betoning af det socialpolitiske Synspunkt for Beskatningen. Skatterne har ikke blot den Opgave at skaffe Staten Indtægter, men ogsaa saa vidt muligt at bøde noget paa den uretfærdige Samfundsordning, at tage fra dem, der har for meget, og skaane dem, som har for lidt. Derfor Skattefrihed for Eksistensminimum og progressiv Beskatning, Nedsættelser for dem, som har en stor Forsørgelsesbyrde o. s. v., kort sagt de Principper, som har fundet Udtryk i den preussiske Indkomstskat og derefter ogsaa i den danske fra 1903.

Til den stort anlagte „Lehr- und Handbuch der politischen Oekonomie“, som Wagner udgav i Forening med flere, har han foruden sin Finansvidenskab skrevet en „Grundlegung“, hvori Socialøkonomiens Grundbegreber og Grundspørgsmaal behandles, deriblandt særlig Forholdet mellem Ret og Økonomi. Og i et langt og flittigt Forsker-

liv frembragte han i det hele en Mængde Bøger, Smaaskrifter og Afhandlinger. Men jeg tager dog næppe fejl i, at det er i Socialpolitikken og Finansvidenskaben hans største Betydning ligger. Han hørte ligesom Schmoller til de vigtigste Skikkelser i Tysklands Kulturudvikling mellem den fransk-tyske Krig og Verdenskrigen.

Even Marstrand.

II.

Gengivelserne af Ingeniør Foss' Foredrag den 13. November 1917 om Krigen og Erhvervene samt af Professor Dr. jur. Vinding Kruses den 11. December 1917 om Andelsforeningernes retslige Stilling vil findes i Tidsskriftets kommende Aargang.
